

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ — ШЛЯХ ДО ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В статье рассмотрены управленческие основы реализации социально-политической деятельности в сфере молодежной политики.

The article presents management basis of social and political activity realisation in the field of youth politics.

Молодь є однією з найменш захищених категорій населення в сучасному українському суспільстві, а тому, безперечно, потребує соціального захисту та допомоги. В умовах переходу від планової до ринкової економіки, щоб запобігти конфліктам, управління соціальним захистом населення і, зокрема, молоді має координуватися з урахуванням трьох головних напрямів, а саме:

- соціальна допомога, що гарантує молоді, яка опинилася за межею бідності і неспроможна через різні причини забезпечити собі життєвий мінімум, можливість виживання у кризових соціально-економічних умовах;
- соціальне забезпечення, що гарантує певний рівень добробуту молодим людям (відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсація додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами, запобігання причинам, що призводять до втрати регуляторного прибутку внаслідок приватизаційних проблем закриття виробництва тощо);
- соціальні послуги, що можуть дати можливість молоді забезпечити певний рівень трудової активності, участі у громадському житті (програми професійної перекваліфікації, створення додаткових робочих місць тощо).

До основних напрямів державної соціальної політики в Україні щодо соціального захисту населення молодих людей можна віднести: підвищення доходів до рівня життя громадян; забезпечення зайнятості молоді та задовільний стан ринку праці; належну організацію й оплату праці; загальнообов'язкове державне соціальне страхування, пов'язане з трудовою діяльністю; окремі грошові виплати, допомога молодим сім'ям з дітьми, адресну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, надання житлових субсидій молодим

людям, молодим сім'ям і саодиноким матерям, компенсації та пільги тим, хто постраждав від техногенно-економічних і природних катастроф і мають хворих дітей тощо.

У ст. 46 Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист, яке традиційно в міжнародній та вітчизняній юридичній літературі позначається терміном «право на соціальне забезпечення». Соціальний захист як об'єкт державного управління є системою економічних, правових та організаційних заходів держави щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молоді людини. Соціальне забезпечення молоді, що є важливою складовою соціального захисту, — це державна система захисту населення від соціальних ризиків, конфліктів сімейних, освітянських тощо, які виникають внаслідок незахищеності молоді. Якщо джерелом фінансування системи соціального забезпечення є державний бюджет, воно може фінансуватися з місцевих бюджетів. Це стосується відповідних соціальних програм, що важливо для формування оптимальної регіональної моделі системи управління соціальним захистом населення.

Дослідник Ю. О. Тарабукін пропонує розглядати поняття соціального захисту молоді у широкому розумінні. Він відзначає, що провідна мета соціального захисту молоді — допомогти молодим людям набути почуття власної гідності вірою у свої сили, бажання власною працею досягти кращого життя, а не пасивно очікувати його. Він звертає увагу, що соціальний захист можна розглядати у чотирьох аспектах:

- захист самого процесу формування і розвитку особистості молоді людини, який спрямований на забезпечення сприятливого для всіх молодих людей проходження через кожен з етапів розвитку;
- захист середовища формування та розвитку особистості. Увага державних інститутів повинна бути зосереджена на середовищі проживання людини, його екологічних елементах, вирішенні соціальних, економічних та моральних проблем середовища;
- захист прав молоді людини;
- цільовий соціальний захист. По-перше, це допомога молодим людям, сім'ям, організаціям, що працюють з молоддю, для вирішення чітко окреслених завдань. По-друге, це постійна допомога тим, хто не в змозі без неї прожити, перебуває на межі бідності.

Однією з найактуальніших молодіжних соціально-економічних проблем, які можна вирішити шляхом оптимізації процесів управління у зазначеній сфері, є проблема молодіжного безробіття. Вона становить таку систему суспільних відносин між людьми, коли певна частина економічно активного населення не може застосовувати свою робочу силу, а отже, створити собі і своїй сім'ї умови для існування. Тобто безробітні молоді люди — це працездатні люди, які не за власним бажанням не мають роботи (трудового доходу), зареєстровані в державних службах зайнятості як такі, хто шукає роботу, намагається працевлаштуватися.

Кризовий стан сучасного українського суспільства здебільшого негативним чином позначається на життєві установки та поведінку молоді. Сьогодні, коли кількість безробітної молоді віком 15–19 років становить близько 40% у містах та 25,2% у сільській місцевості (від загальної кількості безробітних), молоді громадяни дуже часто стикаються з неможливістю реалізувати свободу економічного вибору, що притаманна ринковій економіці, яку в Україні на 2006 рік визнали офіційно США та інші країни. Особливо складною є ситуація з працевлаштуванням випускників загальноосвітніх шкіл, ПТУ та вищих освітніх закладів I–II рівнів акредитації. Хоча, якщо реально оцінювати стан справ у державі загалом і в м. Києві зокрема, держава втратила систему підготовки кваліфікованих робітничих професій, над чим керівники-менеджери різних сфер діяльності і працюють сьогодні, над тим, як задовольнити попит на кваліфікованих робітників. Надзвичайно повільно вирішуються проблеми з працевлаштуванням саме тих молодих людей, які починають свою трудову діяльність. Дається взнаки відсутність мотивації роботодавців у складних економічних умовах сьогодення брати на себе тягар формування трудових навичок у молоді, яка раніше не працювала.

Організаційні структури з працевлаштування та запобігання безробіттю серед молоді доповнюють молодіжну інфраструктуру. Треба зауважити, що наприкінці 80-х — на початку 90-х років XX ст. у молодіжному середовищі проблеми безробіття, зайнятості лише окреслювалися, хоча економісти, науковці прогнозували їх виникнення, що не було враховано міністерствами різних профілів, зокрема освітнього. Державні інститути та заклади державної влади, покликані пом'якшити негативний вплив безробіття, особливо серед молоді, ще не зуміли перейти на пошук ефективної управлінської культури соціального захисту молоді.

Серед нових форм і методів, які доцільно використовувати в роботі з молоддю у м. Києві, щоб запобігти конфліктам, наведемо такі:

- створення агентств сприяння зайнятості молоді, метою яких є забезпечення організаційних, соціальних умов і гарантій для реалізації прав молоді на працю, посилення її соціального захисту від безробіття, поліпшення матеріального становища;
- працевлаштування учнівської та студентської молоді у вільний від навчання час;
- ініціативи щодо звільнення від оподаткування заробітної плати учнів, які працювали на громадських роботах і влітку. В основному це діти, які потребують соціального захисту: сироти, діти багатодітних сімей, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ;
- створення бізнес-шкіл з метою розвитку підприємницької активності та підвищення конкурентоздатності молоді на ринку праці;
- проведення ярмарків вакансій для молоді, які мають завершувати навчання у вищих навчальних закладах;
- проведення роботи з профорієнтації молоді (тестування учнів старших класів шкіл для виявлення їхньої професійної спрямованості; проведення профорієнтаційного дня, протягом якого випускники шкіл зустрічаються з представниками всіх навчальних закладів та підприємств міста; підготовка і поширення матеріалів для практичного використання у проведенні профорієнтаційної роботи).

У контексті такого аналізу варто відзначити роботу Київського міського центру зайнятості. Сьогодні ним значно активізована робота щодо сприяння зайнятості молоді — організація професійної підготовки, перепідготовки, пропозиції підходящої роботи, оплачувані громадські роботи в період пошуку роботи тощо. У 2005 р. послугами служби зайнятості скористалися 19,6 тис. молодих киян (на 9% більше, ніж у 2004 р.), з них 663 чол. — неповнолітні; у січні–березні 2006 р. — 8,6 тис. молодих осіб, у тому числі 214 неповнолітніх. Попит на робочу силу у місті позитивно впливає на рівень працевлаштування молоді (у 2005 — 67,4%, у 2004 — 62,8%). На вільні та новостворені робочі місця у 2005 р. працевлаштовані 13,2 тис. осіб віком до 28 років, або дві третини від загальної кількості молодих громадян, які перебували на обліку, що в 1,2 рази більше, ніж у минулому році, зокрема 148 осіб у віці до 18 років, а протягом січня–березня поточного року — 4,8 тис. чол., або кожна друга молода особа.

Загалом вивчення проблем та осмислення молодіжної політики дає можливість назвати кілька шляхів позитивного вирішення проблем працевлаштування молоді та запобігання конфліктам на цьому етапі в системі роботи з молоддю у м. Києві. Перший — домогтися надання перших робочих місць для молоді у межах встановленої законодавством квоти та відстежувати соціальне становлення цих людей хоча б протягом перших трьох років. Зазначену роботу спроможні забезпечувати центри соціальних служб для молоді, заклади освіти, органи з працевлаштування, хоча система статистичної звітності з цього питання вкрай нерегульована або майже відсутня.

Другий шлях — більш перспективний, апробований соціальними службами ФРН — полягає у створенні соціалізованих навчально-виробничих об'єктів, де молоді люди отримують робоче місце і навички цивілізованого виживання в суспільстві. Отже, другий варіант є більш доцільним і перспективним в умовах сьогодення України, хоча і потребує значних фінансових затрат.

Має місце ще третій шлях, яким в Україні намагаються вирішувати цю проблему. Це створення додаткових робочих місць для молоді адміністративно-вольовими рішеннями місцевих органів виконавчої влади. Але намагання без фінансової компенсації заробітків нав'язати керівництву недержавних підприємств низькокваліфіковану робочу силу суперечать логіці здійснюваних в Україні ринкових реформ. Тому цей шлях є малоефективним і, зрештою, безперспективним.

Безперечно, вирішення проблем управління у сфері соціального захисту молоді та запобігання конфліктам пов'язано з ефективним функціонуванням системи органів соціального обслуговування, яке може надаватись у вигляді як соціальних послуг, так і матеріальної підтримки. Прийняття Верховною Радою України Закону «Про соціальні послуги» та низки інших нормативно-правових актів передбачає участь у підтримці найбільш незахищених категорій громадян недержавних органів.

На важливу роль у впровадженні молодіжної політики, яку відіграють органи державної влади, що безпосередньо опікуються проблемами молоді, вже вказувалося. Наприклад, соціальні служби для молоді органічно їх доповнюють у загальному процесі здійснення державної молодіжної політики і становлять значну й організаційну частину молодіжної інфраструктури. На думку М. П. Перепилиці, вони є основною ланкою для молодіжної інфраструктури, що здійснює соціальну роботу з різними категоріями

дітей і молоді, зокрема надає їм соціальні послуги та допомогу, тобто перебуває з ними у безпосередньому контакті.

В Україні перші осередки соціальних служб почали створюватися з 1991 р. в Харківській, Луганській, Дніпропетровській, Донецькій областях, а також Автономній Республіці Крим. Станом на 1 січня 2000 р. вже діяло 546 центрів соціальних служб для молоді (ЦССМ), зокрема й Український державний центр соціальних служб для молоді. Загалом, за планом розвитку ЦССМ передбачається створення 719 таких центрів. За даними офіційного сайту центрів мережу спеціалізованих формувань становить 1 191 консультативний пункт та безпосередня робота в центрах ССМ.

Наразі сформованою є досить розгалужена нормативна база діяльності соціальних служб для молоді. Наприклад, як свідчить аналіз нормативних актів, прийнятих з 1999 по 2006 р. у м. Києві, практично всі рішення міської, районних рад народних депутатів соціального спрямування тією чи іншою мірою стосуються організації роботи ССМ. Вони регламентують загальні напрями діяльності соціальних служб для молоді, передусім такі, що стосуються місцевих бюджетів та програм соціально-економічного розвитку, а також питань, які мають особливо важливе значення для міста, району на цей час. Розпорядження міськрайдержадміністрацій приймаються здебільшого для визначення конкретної діяльності. Причому деякі з них вказують на досить велику роль ССМ в реалізації соціальних заходів.

Центри соціальних служб для молоді проводять різноманітну соціальну роботу, яка має досить широкий спектр напрямів, що реалізуються у центрах і які для зручності аналізу об'єднуються в комплексні види допомоги — йдеться про соціально-медичну; психолого-педагогічну; правову; матеріальну (з поділом на речову та грошову, інформаційну тощо) допомоги.

До соціально-медичної допомоги належить такий вид роботи, як надання клієнтам ЦССМ первинної консультаційної допомоги залученими медиками-фахівцями (наркологами, венерологами, сексологами) та переадресація клієнтів до відповідних фахівців; допомога спеціалістів дітям-інвалідам у реабілітаційних центрах ССМ, оздоровлення соціально незахищених верств дітей та молоді.

Психолого-педагогічна допомога містить проведення бесід, лекцій, надання педагогічних порад, психолого-корекційної допомоги, передбачає об'єктом уваги дітей, молодь та їхніх батьків, працівників органів освіти, педагогічні колективи притулків, реабілітаційних центрів, які її потребують.

Правова допомога — надання консультаційної допомоги різним категоріям молоді, сім'ям з питань чинного законодавства та здійснення правового захисту (оформлення документів, адвокатська допомога тощо).

Матеріальна допомога — речова допомога соціально незахищеним верствам населення (багатодітним і малозабезпеченим сім'ям, дітям-сиротам, дітям-інвалідам) одягом, взуттям, продуктами харчування, предметами побуту, а також грошова допомога — виплати соціально незахищеним дітям, молоді, різним категоріям сімей.

Інформаційна допомога — просвітницько-інформаційна діяльність, що допомагає клієнтам орієнтуватися в тих максимальних варіантах допомоги, яких потребує та чи інша конкретна особа.

Загалом, можна констатувати, що в Україні поки що є недостатнім власний досвід управління і відсутні належні механізми суспільного контролю за діяльністю органів, які розпоряджаються коштами соціального забезпечення молоді. Кабінет Міністрів України досить широко залучає досвід розвинутих держав у процесі вирішення низки проблем соціального захисту населення, хоча це не завжди виправдано.

Осмислюючи досвід європейських країн у плані державної політики соціального захисту молоді, цікавою є шведська модель соціальної політики стосовно молоді. Відповідно до неї в центрах і на місцях повинні існувати детально розроблені програми соціального захисту молоді, побудовані на двох ключових принципах: самозабезпеченні і цільовому захисті. У чому їх суть? Спинимось на цьому коротко.

Принцип соціального забезпечення. Соціальні подачки не в змозі забезпечити серйозне і довгострокове вирішення проблеми молоді. Тому важливо створити умови, за яких молоді люди та їхні сім'ї зможуть забезпечити себе самі. Важливо усунути перешкоди, що стримують ініціативу і самостійність молоді, її потяг до самоствердження. Отже, молодь отримує практичні навички, які дають змогу реалізувати як потреби, так і інтереси.

Принцип цільового захисту. У зв'язку з тим, що одні групи молоді опинилися в більш скрутному, а інші — в більш ураженому становищі і не в змозі захистити себе, їм повинен бути забезпечений гарантований мінімум зарплати, послуг тощо. Це стосується насамперед молодих інвалідів, молодих матерів (особливо неповнолітніх), сиріт. Багато з них перебувають на межі виживання і потребують допомоги. Саме таким чином суспільство реалізує цільовий захист молоді, яка його потребує.

До речі, для усвідомлення всієї конструкції ДМП, що здійснюється в Україні, підхід з точки зору теорії і практики соціального проектування видається найпродуктивнішим. Проективне мислення стає базовим у сфері управління соціальними процесами на макро- та мікрорівнях, а робота за проектами дедалі ширше упроджується у світову практику соціальних перетворень.

Ключевые слова: социальная защита молодежи, демократизация управленческой деятельности, направления государственной социальной помощи, психолого-педагогическая помощь, социально-медицинская помощь, правовая помощь, материальная и информационная помощь.

Key words: youth social protection, management democracy, social and political activity direction, psychological and pedagogical assistance, social and medical assistance, legal assistance, financial and informational assistance.

УДК 159.99.058.57

С. Г. Адирхаєв, Л. В. Адирхаєва,
кандидати педагогічних наук, доценти

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»

В статье рассмотрена проблема физкультурно-спортивного сопровождения и обучения студентов с физическими особенностями. Описаны инновационные подходы усовершенствования системы физического воспитания.

Physical training of students with special needs is an unexplored area in higher education system. In order to study this field the following methodology is offered: research of physical training and sports influence on students with special needs and forms of introducing physical and athletic accommodation at the University «Ukraine».

Постановка проблеми. За даними ВООЗ, на початок ХХІ ст. 10% населення земної кулі становлять люди з особливими потребами, 100 млн з них — це діти-інваліди. В Україні наразі нараховуються понад 2,8 млн інвалідів, що дорівнює 5,4% населення.

Відповідно до Конституції України та цілої низки законодавчих актів, наша держава повинна забезпечувати людям з особливими потребами, відповідно до їхніх побажань і інтересів, доступність та безоплатність освіти у державних і недержавних навчальних закладах на рівні, що відповідає індивідуальним здібностям та можливостям.